

Ordensreglement Udir-8-2014

Rundskrivet omhandler blant annet hvem som skal fastsette ordensreglementet, hvordan det skal utformes, hva som skal og bør reguleres og hva som ikke kan reguleres i ordensreglementet.

Reglene gjelder både for grunnskolen og videregående skole.

Dette rundskrivet er endret den 31. juli 2017 og er i tråd med de nye reglene i opplæringsloven, kapittel 9 A.

RUNDSKRIV SIST ENDRET: 16.09.2020

Innhold

1. Innledning

2. Hvem gjelder et ordensreglement for?

3. Hva er formålet med ordensreglementet?

4. Hvem har ansvar for å fastsette et ordensreglement?

5. Hvordan skal et ordensreglement utformes?

6. Når gjelder ordensreglementet?

7. Hva reguleres i et ordensreglement?

7.1 Generelt

7.2 Rettigheter og plikter

7.3 Orden og oppførsel

7.4 Skolemiljø og øvrig regulering

8. Hvilke tiltak kan benyttes begrunnet i opplæringen?

9. Hvilke sanksjoner kan innføres for brudd på ordensreglementet?

9.1 Sanksjoner

9.2 Bortvisning

9.3 Skolebytte

9.4 Gjensitting

9.5 Nedsatt karakter i orden eller atferd

9.6 Midlertidig inndragning av gjenstander

9.7 Anmeldelse, etterforskning og bruk av fysisk makt

10. Saksbehandlingsregler ved bruk av sanksjoner eller innføring av tiltak

Forord av kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen

1. Innledning

Om ordensreglement

Kommunen og fylkeskommunen skal gi forskrifter om ordensreglement for den enkelte grunnskole og videregående skole, jf. opplæringsloven § 9 A-10. Frittstående skoler og andre private skoler skal også ha et ordensreglement, jf. friskoleloven § 3-9 og opplæringsloven § 2-12.

Et ordensreglement kan bidra til å få et mer velfungerende skolesamfunn ved at det gis regler om hvordan elevene skal ha det, hva elevene kan og ikke kan gjøre på skolen, og hva som skjer hvis reglene brytes. Dette rundskrivet skal være et hjelpemiddel for kommuner/fylkeskommuner og skoler både ved utforming av reglement og ved bruk av ordensreglementet i praksis.

2. Hvem gjelder et ordensreglement

for?

Ordensreglementet retter seg hovedsakelig mot elever i grunnskole eller videregående skole. Reglementet vil også være viktig for rektor, ansatte og foreldre/foresatte til elever ved skolen.

Bestemmelsene om ordensreglement i opplæringsloven gjelder ikke for opplæring for voksne etter opplæringsloven kapittel 4 A, eller ved opplæring i bedrift etter opplæringsloven kapittel 4.

3. Hva er formålet med ordensreglementet?

Læring, trygghet, trivsel, respekt og toleranse er sentrale formål med opplæringen i Norge. For å fremme slike verdier, og for å oppnå et godt læringsmiljø for elevene, er det viktig å ha klare rammer. Noen felles regler for hele skolesamfunnet, i form av et ordensreglement, kan bidra til å gi et godt og trygt skolemiljø. Det er viktig å ha klare og forutsigbare regler i skolehverdagen. Bevissthet rundt hva som er skolens syn på ønsket og akseptabel oppførsel, vil også gjøre oppfølging av uønsket oppførsel enklere.

Elevene skal selv ta del i å skape en god skole. Kapittel 9 A i opplæringsloven viser både til elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø, og til at elevene skal delta i skolens planlegging og gjennomføring av arbeidet med et trygt og godt skolemiljø, se opplæringsloven § 9 A-8, jf. § 9 A-2. Elevråd, skolemiljøutvalg/skoleutvalg og samarbeidsutvalg, der elever er representert, er viktige samarbeidsorganer ved utformingen av et ordensreglement, og de må også høres før et ordensreglement fastsettes.

Reglementet bør i så stor grad som mulig være positivt utformet, slik at man i større grad fokuserer på hvordan man vil ha det på skolen enn hvordan man ikke vil ha det. Ordensreglementet skal være med på å skape et godt forhold både mellom elever, og mellom elever, lærere og andre ansatte.

Det er viktig at skolen ser elevenes utfordringer, skaper gode relasjoner og jobber sammen med elever og foreldre/foresatte for å hindre uønsket atferd. Her vil også andre ressurser og hjelpemidler enn de som kommer frem av ordensreglementet være sentrale. Skolen kan

bruke ordensreglementet til å tydeliggjøre sitt idégrunnlag for å skape gode vilkår for læring og trivsel. Selv om ordensreglementet primært skal vise til atferd knyttet opp mot sikkerhet, miljø og undervisning, bør ikke reglementet kun vise til plikter og sanksjoner.

4. Hvem har ansvar for å fastsette et ordensreglement?

Det er kommunen eller fylkeskommunens plikt å sørge for at det blir fastsatt et ordensreglement for hver skole de eier. At ansvaret ligger hos skoleeier følger eksplisitt av opplæringsloven § 9 A-10. Det er ikke nødvendig at skoleeier ved kommunestyret eller fylkestinget selv vedtar ordensreglementet. Skoleeier kan delegere myndighet til å fastsette ordensreglement, f.eks. til rektor på skolen. Det er viktig at en delegering av slike styringsoppgaver er trygg og forsvarlig. Selv om kompetansen er delegert, har kommunen eller fylkeskommunen fortsatt ansvaret for at ordensreglement er fastsatt i tråd med loven.

Skoleeier kan

1. delegere myndigheten til den enkelte skole, som kan fastsette sitt eget ordensreglement
2. vedta en lokal forskrift om ordensreglement som er felles for alle skolene i kommunen/fylket
3. fastsette fellesregler for alle skolene i en lokal forskrift, men delegere til den enkelte skole å gi særregler tilpasset lokale forhold

Der skolene er delegert muligheten til å gi utfyllende regler, må disse reglene være i tråd med det vedtatte ordensreglementet.

På skoler godkjent etter friskoleloven er ansvaret lagt til skolens styre, jf. friskoleloven § 5-2 bokstav d. Innholdet i friskoleloven § 3-9 er ellers tilsvarende opplæringsloven § 9 A-10. Friskoler omhandles ikke spesielt i dette rundskrivet.

5. Hvordan skal et ordensreglement utformes?

Et ordensreglement er en forskrift etter forvaltningsloven § 2. Det betyr at berørte institusjoner eller organisasjoner skal gis anledning til å uttale seg før forskriften vedtas, endres eller oppheves, jf. forvaltningsloven § 37.

Dette kan i praksis gjøres ved at forslag til ordensreglement og begrunnelser for dette sendes til uttalelse til f.eks. samarbeidsutvalget, skolemiljøutvalget/skoleutvalget, elevrådet, foreldrerådet og de ansattes organisasjoner ved skolen. Brukerorganene skal alltid høres.

I tillegg kan det være hensiktsmessig å høre andre instanser som kan ha interesse i å uttale seg, og/eller som kan komme med verdifulle erfaringer eller synspunkter. Det bør alltid settes en frist for å uttale seg. Fristen må være lang nok til at de som ønsker å uttale seg får tid til å sette seg ordentlig inn i saken.

Forskriften må oppfylle formkravene i forvaltningsloven § 38. Det må i forskriften opplyses om forskriftens hjemmel og hvem som har vedtatt forskriften. Dersom andre enn kommune og fylkeskommune vedtar forskriften, må det foreligge et gyldig vedtak om delegering. Forskriften må betegnes som en "forskrift om (...)". Det er ikke et krav at ordet ordensreglement benyttes.

En forskrift om ordensreglement er unntatt fra kravet om kunngjøring i Norsk Lovtidend (Lovdata). Opplæringsloven krever i stedet at ordensreglementet gjøres kjent for elevene og foreldre/foresatte, f. eks. ved utdeling til alle elevene og brev med hjem. For å sikre etterlevelse av ordensreglementet er det viktig med god informasjon, ikke kun til elever, men også til foreldre/foresatte. Utdanningsdirektoratet anbefaler at skolen tar reglementet aktivt opp med elever og foreldre/foresatte, f.eks. ved å gjennomgå reglementet i klassen og ta opp ordensreglementet på foreldremøte.

Ordensreglementet bør ikke være så omfattende og komplisert at elever og foreldre/foresatte ikke forstår innholdet. Dersom ordensreglementet er omfattende, kan det være hensiktsmessig at skole/skoleeier lager en oppsummering av innholdet som deles ut til elever og foreldre/foresatte sammen med det fullstendige ordensreglementet. Vi vil også anbefale at ordensreglementet er tilgjengelig på skolens hjemmeside.

Det er viktig at elever og foreldre/foresatte gjør seg kjent med reglementet. Mange skoler krever derfor at elever og foreldre signerer på at de har lest og forstått reglementet. Reglementet er imidlertid ingen avtale, og er gjeldende overfor elevene selv om de ikke har

signert en slik bekreftelse.

Det er ingen fast struktur på et ordensreglement.

Et eksempel på hvordan et ordensreglement kan struktureres

Forskrift om ordensreglement for grunnskolene i Lillevik kommune

Hjemmel: Fastsatt av Kommunestyret i Lillevik kommune 1. januar 2014 med hjemmel i lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) § 2-9.

§ 1 Formål

§ 2 Virkeområde

§ 3 Elevenes rettigheter

§ 4 Elevenes plikter

§ 5 Orden

§ 6 Atferd

§ 7 Sanksjoner

§ 8 Saksbehandling

§ 9 Ikrafttredelse

Ordensreglementet endres ved behov, og etter at brukerorgan og organisasjoner har fått mulighet til å uttale seg.

6. Når gjelder ordensreglementet?

Ordensreglementet gjelder i skoletiden, det vil si i den tiden barna/ungdommene er elever. Det vil innebære både timer og friminutt, og aktiviteter som skoleturer. Dersom elever på videregående skole har fritimer og befinner seg utenfor skolens område, vil ikke dette omfattes av skoletiden. Om forhold skjer i skolens faktiske eller digitale rom har ikke betydning. Også det som skjer i det digitale rom på skolens intranett, undervisningssystemer, ved SMS e.l. vil kunne omfattes av ordensreglementet.

SFO og leksehjelp er ikke en del av skoletiden, og vil dermed ikke omfattes av skolens

ordensreglement. Dette står eksplisitt i opplæringsloven § 9 A-1. SFO skal ha egne vedtekter, jf. opplæringsloven § 13-7, og bør opprette sitt eget ordensreglement. Det bør også utarbeides regler for leksehjelpen.

På en del områder kan slike regler samsvare med reglementet for skolen, men det er f.eks. ikke hjemmel for bortvisning fra SFO eller leksehjelp. De andre reglene om skolemiljø i opplæringsloven kapittel 9 A gjelder også for SFO og leksehjelpen.

I forarbeidene til reglene om ordensreglement vises det til at så lenge reglene begrunnes direkte i skolegangen, kan reglene til en viss grad ha virkning utenfor skolen¹. Det vises her særskilt til at elevenes atferd på skoleveien vil kunne omfattes av reglementet.

Også gratis skoleskyss etter opplæringsloven kapittel 7 vil henge så tett sammen med skolegangen at den vil kunne reguleres av ordensreglementet. Det innebærer at det kan innføres sanksjoner mot f.eks. mobbing og andre krenkelses, også når dette oppstår på skoleveien. I de tilfellene der det er uklart om forholdet kan reguleres i ordensreglementet eller ikke, må det foretas en skjønnsmessig vurdering. I en slik vurdering vil momenter som om forholdet har betydning for undervisningen og læringssituasjonen, kunne være sentrale.

Man kan ikke regulere elevenes oppførsel på fritiden i et ordensreglement. Skolen kan f.eks. ikke kreve at eleven holder mobiltelefonen hjemme fra skolen. En slik bestemmelse vil i mange tilfeller gå ut over elevens fritid. I tillegg vil problemene mobiltelefonen gir i undervisningen kunne avhjelpes ved å fastsette i ordensreglementet at mobiltelefonen ikke kan brukes i skoletiden.

Når det kommer til mobbing eller andre krenkelses, vil grensene mellom skole og fritid kunne utviskes. Dette gjelder også for mobbing som skjer i det digitale rom. Selv om krenkelsene skjer utenfor skolens område og utenfor skoletiden, vil disse kunne sanksjoneres etter skolens ordensreglement dersom de har sterk nok tilknytning til skolen og skolemiljøet. Mobbing eller andre krenkelses som skjer utenfor skoletiden og som er foranlediget av skolesituasjonen eller setter preg på den, vil derfor kunne omfattes av ordensreglementet. Dette kan f.eks. være trusler som har direkte betydning for elevens skolehverdag².

¹ NOU 1995:18 punkt 30.2.2.

² Se Nordrum, *Utdanningsrettslige emner (Jakhelln og Welstad red.) 2012 s. 379-386 for nærmere om denne grensen.*

7. Hva reguleres i et ordensreglement?

7.1 Generelt

Ordensreglementet skal regulere elevenes rettigheter og plikter på skolen, så lenge dette ikke er fastsatt i lov eller på annen måte, jf. opplæringsloven § 9 A-10. Reglementet skal inneholde regler om orden og oppførsel, regler om hvilke tiltak/sanksjoner som kan brukes mot elever som bryter reglementet, og regler om fremgangsmåten når slike saker skal behandles (saksbehandlingsregler). Det er ellers opp til den enkelte kommune, fylkeskommune eller skole å avgjøre hvilke regler man ønsker i ordensreglementet.

Bestemmelsene i ordensreglementet bør utformes så tydelig og forståelig som mulig, slik at det fremstår som klart hva som er tillatt og ikke tillatt på skolen. Det er ikke ønskelig med bestemmelser som fører til usikkerhet og ulike tolkninger hos forskjellige brukergrupper.

7.2 Rettigheter og plikter

Reglementet skal regulere hva elevene har rett til, og hva elevene plikter å gjøre/ikke gjøre. Det er ikke nødvendig å vise til rettigheter og plikter som allerede er sikret i opplæringsloven, eller andre lover. Det er heller ikke nødvendig å vise til rettigheter eller plikter som er sikret på en annen måte, f.eks. gjennom forskrift eller enkeltvedtak. Direkte gjentakelser av opplæringslovens regler kan fremstå som unødvendige og gjøre reglementet mindre tilgjengelig for elever og foreldre/foresatte.

Ordensreglementet kan imidlertid basere seg på og utdype rettigheter som finnes i loven, uten å vise direkte til det som står i regelverket. Man kan f.eks. utlede mange konkrete rettigheter og plikter ut av retten til å ha et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringsloven § 9 A. Dersom man fastsetter i ordensreglementet at elevene har en rett til å bli behandlet med respekt og omtanke, har de en tilsvarende plikt til å behandle andre med respekt og omtanke, og skolen skal følge opp dersom det ikke skjer.

Dersom alle rettighetene og pliktene skolen ønsker å omtale er tatt inn andre steder i ordensreglementet, f.eks. under orden og atferd, må ikke skoleeier eller skole ha egne

paragrafer/punkter om rettigheter og plikter i reglementet.

Selv om man ikke nødvendigvis bør henvise til rettigheter og plikter etter opplæringsloven, er det viktig å huske på at man ikke kan fravike disse reglene eller reglene i annet regelverk i ordensreglementet. Ordensreglement kan for eksempel ikke brukes til å frata en elev retten til spesialundervisning, innføre tiltak som strider med ytrings- eller trosfriheten, eller åpne for forhold som straffeloven forbyr.

Dersom det i ordensreglementet er inntatt regler som følger av andre lover eller forskrifter, kan det være hensiktsmessig å henvise til disse i reglementet.

7.3 Orden og oppførsel

Det er viktig at det gis klare rammer for god orden og god atferd i ordensreglementet. Dette er viktig både av hensyn til daglige enkelthendelser, og fordi grunnlaget for vurdering i orden og atferd er i hvilken grad eleven følger skolens ordensreglement, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-4. Det er ikke adgang til å sette ned karakteren i orden eller atferd dersom forholdet ikke er regulert i ordensreglementet. Elever skal være kjent med hva som blir vektlagt i vurderingene av orden og atferd, jf. § 3-4 andre ledd.

Formålet med vurdering i orden og atferd er, i tillegg til å gi informasjon om elevens orden og atferd på skolen, å fremme sosial læring og bidra til et trygt og godt skolemiljø, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-4. Skolen må regulere hva som faller inn under orden, og hva som faller inn under atferd i ordensreglementet. Orden henger sammen med om eleven er punktlig, forberedt og har gode arbeidsvaner og arbeidsinnsats. Her vil f.eks. manglende innleveringer, problemer med punktlighet og forglemt utstyr og læremidler komme inn. Vurdering i atferd går på all oppførsel på skolen, både mot elever, lærere og andre ansatte. Det skal klargjøres hva som er ønsket og hva som er uønsket atferd. Elever skal bl.a. vise hensyn og respekt for andre. Eksempler på atferd som ikke aksepteres er mobbing og andre krenkelser, bråk og skulk.

Noen eksempler på regler for orden og atferd

§ 4 Orden

Elevene skal ha god orden. Det er god orden å

- møte presis på skolen og til undervisningen
- ha skolesakene i orden
- ha med nødvendige læremidler og utstyr
- gjøre arbeid man blir pålagt så godt man kan og til rett tid

§ 5 Atferd

Elevene skal ha god atferd. Det er god atferd å

- være hyggelige og høflige mot hverandre
- være rolig i timene
- ikke banne eller bruke annet grovt språk
- ikke mobbe eller på andre måter krenke andre fysisk, verbalt eller digitalt
- ikke være voldelig eller komme med trusler
- vise respekt for skolens og andres eiendeler
- ikke røyke, snuse eller være påvirket av rusmidler
- ikke ha med farlige gjenstander eller våpen på skolens område
- ikke fuske eller forsøke å fuske på prøver eller innleveringer
- være på skolen og delta i undervisningen hele skoledagen

Det understrekes at den enkelte kommune/fylkeskommune står fritt til å velge om fravær skal føre til nedsatt karakter i orden eller i atferd, jf. § 3-4. Det bør fastsettes tydelige regler for fravær og forsentkomming i ordensreglementet. Her kan det bl.a. avklares når forsentkomming vil gå over i en times fravær, og hvordan skolen kan reagere ved forsentkomming.

Skolen kan ha en ordning der læreren låser døren når timen begynner, for å kreve at elever som kommer for sent skal melde seg til f.eks. administrasjonen eller rektor. Etter en vurdering av elevens grunn til å komme for sent og om dette har skjedd gjentatte ganger, blir det avgjort om eleven bør få mulighet til å komme inn i timen. Dersom eleven ikke slipper inn i klasserommet, vil dette være å regne som en beslutning om bortvisning. Vilkårene for bortvisning i opplæringsloven § 9 A-11 må da være oppfylt, se pkt. 9.2.

Alle skoler skal ha et system for å registrere elevenes tilstedeværelse, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-36. Fra og med 8.årstrinn skal alt fravær føres på vitnemålet i timer og

dager, men fravær som dokumenteres ved f.eks. legeerklæring skal ikke påvirke karakteren i orden eller atferd. Fravær, orden og atferd skal ikke få innvirkning på vurderingen i fag, men mye fravær kan føre til at læreren ikke kan vurdere elevens kompetanse i fag, eller til at elever i videregående går over fraværsgrensen, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-3.

7.4 Skolemiljø og øvrig regulering

Det bør komme frem i ordensreglementet hvordan skolen skal håndtere mobbing og andre krenkelser. Reglene om skolemiljø i opplæringsloven kapittel 9 A må følges.

Ordensreglementet bør utformes slik at det hjelper til med å ivareta og supplere disse reglene. Ordensreglementet bør oppdateres jevnlig slik at det også dekker utfordringer som kan oppstå i skolemiljøet som følge av bruk av ny teknologi, for eksempel digital mobbing.

Ordensreglementet bør ha bestemmelser om f.eks. ulovlige gjenstander, rusmidler og tobakk, fusk, fotografering og bruk av internett og elektronisk utstyr (som mobil og nettbrett). Mange skoler vil ha egne ønsker for skolemiljøet og lokale utfordringer som de mener det er viktig å regulere.

Det er ikke hjemmel for å forby bruk av religiøse hodeplagg der ansiktet synes, som hijab og turban, i ordensreglementet. Et slikt forbud vil trolig også stride med religionsfriheten, jf. EMK art. 9. Det kan på den annen side være adgang til å fastsette regler i ordensreglementet for bruk av, eller forbud mot, hodeplagg som dekker hele eller deler av ansiktet i undervisningen, eksempelvis niqab eller burka. Hensynet bak dette er blant annet at disse kan hindre kommunikasjonen mellom elev og lærer. For nærmere vurdering av dette viser vi til Justisdepartementets tolkningsuttalelser.

Dersom ordensreglementet har vedlegg, f.eks. et IKT-reglement, må det gå klart frem av ordensreglementet at vedlegget også er en del av reglementet. Slike vedlegg må på samme måte som resten av ordensreglementet høres, jf. forvaltningsloven § 37.

8. Hvilke tiltak kan benyttes begrunnet i opplæringen?

Alle tiltak/sanksjoner skal fastsettes i ordensreglementet. Sanksjoner må likevel avgrenses mot mindre inngripende tiltak, som elevene kan oppleve som en straff, men der formålet

ikke vil være å straffe eleven. Slike tiltak følger av skolens rett til å organisere og lede undervisningen, og må ikke fastsettes i ordensreglementet. Opplærings- og ordensmessige tiltak kan f.eks. være at to elever ikke lenger får sitte ved siden av hverandre, at elever må lese høyt eller skrive på tavlen, eller får beskjed fra lærer om å legge mobiltelefon ned i sekken. Det er også adgang til å plassere en elev i en annen klasse begrunnet i læringssituasjonen.

En nedsatt ordenskarakter vil f.eks. ofte være et resultat av gjentatte brudd på ordensreglementet, uten at det i seg selv vil være en sanksjon, se punkt 9.5.

Et ordensmessig tiltak kan også være at mobiltelefon, snus e.l. tas fra eleven etter en eller flere advarsler. Se nærmere om dette under punkt 9.6 om midlertidig inndragning av gjenstander.

Skolen skal jobbe kontunerlig og systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til elevene, der den enkelte elev skal kunne oppleve trygghet og sosial tilhørighet⁵, jf. opplæringsloven § 9 A-3. Når en elev sier at skolemiljøet ikke er trygt og godt, skal skolen så langt det finnes egnede tiltak sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø. Det sammen gjelder når en undersøkelse viser at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø. Se nærmere om dette i rundskriv Udir-3-2017 Skolemiljø. Dette innebærer at skolen på eget initiativ skal sette i verk tiltak for å sørge for at elevenes rettigheter etter opplæringsloven kapittel 9 A er oppfylt, uten at dette reguleres i ordensreglementet. Selv om det i ordensreglementet bør vises til at f.eks. mobbing og andre krenkelsener ikke er tillatt, er det ikke praktisk å ramse opp alle aktuelle tiltak for å forhindre dette i ordensreglementet. Det kan f.eks. være aktuelt med rådgivning hos sosiallærer, spesialpedagogiske tiltak og skolemeglning for å komme frem til bakgrunnen for krenkelsene og for å hindre slike hendelser i fremtiden.

Formålet med tiltak etter opplæringsloven kapittel § 9 A er ikke å sanksjonere enkeltelever, men å skape et godt psykososialt miljø for alle elever. Dersom hensikten er å straffe den som påføres tiltaket, vil det dreie seg om en sanksjon som må reguleres i ordensreglementet. Det må vurderes konkret ut fra formålet med tiltaket om det vil være en sanksjon eller ikke.

9. Hvilke sanksjoner kan innføres for

brudd på ordensreglementet?

Ordensreglementet skal blant annet inneholde regler om hvilke tiltak/sanksjoner som kan brukes mot elever som bryter reglementet, jf. opplæringsloven §9 A-10. Skolene kan selv velge hvilke av tiltakene eller sanksjonene i deres ordensreglement de ønsker å benytte ved konkrete tilfeller av brudd på reglementet.

Eksempler på sanksjoner

Alle sanksjoner må være fastsatt i skolens ordensreglementet.

Sanksjoner kan f.eks. være

- inndragning av gjenstander
- bortvisning
- gjensitting

Andre virkemidler kan f.eks. være

- meldeplikt til administrasjonen ved forsentkomming
- anmerkning

9.1 Sanksjoner

I utgangspunktet er alle tiltak/sanksjoner der hensikten er å straffe en elev et inngrep overfor denne eleven. Slike inngrep krever hjemmel i lov. Sanksjoner som reguleres i ordensreglementet vil ha hjemmel i opplæringsloven § 9 A-10. Det er derfor svært viktig at alle sanksjoner som skal brukes er fastsatt i ordensreglementet, og at de ansatte på skolen forholder seg til det som står i ordensreglementet. Det går en grense for hvilke sanksjoner man i det hele tatt kan ta inn i et ordensreglement. Fysisk refsing og annen krenkende behandling kan ikke benyttes. Opplæringsloven angir her en etisk og skjønnsmessig vurdering av den enkelte straffemetode, der for eksempel uthenging og latterliggjøring av elever vil være ulovlig. Det er også bare den/de elevene som har gjort seg skyldig i reglementsbrudd som kan få sanksjoner. Kollektiv avstraffelse er ikke tillatt. Opplæringsloven har heller ikke bestemmelser for å tvangsgjennomføre sanksjoner etter denne bestemmelsen.

Bortvisning er en mulig sanksjon, jf. opplæringsloven § 9 A-11. Foruten reglene om bortvisning angir ikke opplæringsloven hvilke sanksjoner som kan fastsettes. Den enkelte kommune, fylkeskommune og skole avgjør selv hvilke sanksjoner de ønsker å innføre. Forarbeidene nevner muntlig eller skriftlig kritikk fra lærer eller rektor, gjensitting, og fremmøte utenfor ordinær skoletid som aktuelle sanksjoner.

Det kan være hensiktsmessig at skoleeier avklarer nærmere hvem, lærer eller rektor, som kan avgjøre hvilke reaksjoner som skal benyttes ved brudd på reglementet. Dette gjelder ikke sanksjoner der det i regelverket er avklart hvem som skal ta avgjørelsen, f.eks. ved bortvisning.

Alle reaksjoner må stå i forhold til alvorlighetsgraden av et brudd på ordensreglementet. Det innebærer at det må være forholdsmessighet mellom forseelse og reaksjon. Der en elev har bråket en gang i timen vil f.eks. en anmerkning eller en samtale med lærer eller rektor kunne gjøre nytten. En sanksjon bør gis så snart etter reglementsbruddet som mulig. En reaksjon må heller ikke innebære usaklig forskjellsbehandling eller være basert på usaklige hensyn.

Elever eller foreldre/foresatte kan være erstatningsansvarlige for hærverk e.l. Dette trenger man ikke å regulere i ordensreglementet, da erstatningsreglene følger av skadeerstatningsloven. Ordensreglementet kan ikke omgå erstatningsreglene, men det kan være fornuftig å ha egne regler i ordensreglementet der eleven kan gis anledning til å utbedre skadene selv (f.eks. ved å rydde søppel, vaske gulv, fjerne tagging).

9.2 Bortvisning

Bortvisning er som nevnt den eneste sanksjonen for brudd på ordensreglementet som omtales i opplæringsloven. Kommunen kan fastsette i ordensreglementet at elever på 1.-7. årstrinn kan vises bort fra undervisningen i enkelttimer eller resten av dagen, og at elever på 8.-10. årstrinn kan vises bort fra undervisningen i inntil tre dager, jf. opplæringsloven § 9 A -11 første ledd. I videregående skole kan fylkeskommunen fastsette i ordensreglementet at elever kan vises bort i inntil fem dager dersom reglementet er brutt i alvorlig grad eller flere ganger. Det kan også fastsettes at elever kan vises bort resten av skoleåret ved særlig alvorlige brudd. Dette står i opplæringsloven § 9 A-11 andre ledd.

Hva er bortvisning?

Bortvisning er når eleven sendes ut av opplæringen i en kort eller lengre periode.

Opplæringsloven § 9 A-11 gir nærmere regler for bortvisning.

Forarbeidene til opplæringsloven omtaler bortvisning som skolesamfunnets mest alvorlige og inngripende reaksjon overfor forseelser. En bortvisning innebærer nemlig at elevens rett til opplæring settes til side, selv om det er for en avgrenset periode.

Forarbeidene understreker at selv om bortvisning er særlig regulert, så betyr ikke det at dette er en hensiktsmessig reaksjon eller en reaksjon som bør brukes ofte. Tvert imot fremgår det av forarbeidene at bortvisning ofte, og særlig i grunnskolen, vil være en svært lite hensiktsmessig reaksjon overfor elever med atferdsvansker. Dette understrekes også ved at det i loven vises til at bruddene på reglementet må være alvorlige eller ha skjedd flere ganger.

Det vil ikke være tillatt å ha utestengelse fra en skoletur som en sanksjon i ordensreglementet. Det vil si at en elev ikke kan risikere å gå glipp av aktiviteter som skolen arrangerer på bakgrunn av noe eleven har gjort i forkant av og uavhengig av aktiviteten. I svært alvorlige tilfeller av brudd på ordensreglementet kan imidlertid hjemsendelse/bortvisning fra skoletur være en reaksjon. Dette er et inngripende tiltak som bør være absolutt nødvendig og en siste løsning fra skolens side.

Rektor selv vedtar om eleven skal bortvises etter å ha rådført seg med elevens lærere. Før det blir fattet enkeltvedtak om bortvisning (se punkt10), skal andre og mildere tiltak vurderes. Hvis andre tiltak ikke er hensiktsmessige i situasjonen, må de ikke faktisk tas i bruk. Foreldrene til elever på 1.-7. årstrinn skal varsles før eleven bortvises for resten av dagen. Foreldre/foresatte vil ha ansvaret for elever som er bortvist fra skolen.

Lærere kan få delegert myndighet til å bortvise elever fra egen undervisning i en opplæringsøkt, avgrenset oppover til to timer. En opplæringsøkt omfatter undervisning med samme lærer/lærere innenfor samme undervisningsområde. Rektor kan ikke gi lærere myndighet til å vise bort elever for en lenger periode enn dette.

Rektor står fritt til å delegere denne myndigheten til en, flere eller alle lærerne ved skolen. Rektor bør imidlertid alltid foreta en konkret vurdering av om delegeringen er forsvarlig og formålstjenlig. Kun rektor har anledning til å fatte vedtak der eleven blir sendt hjem. Det

innebærer at der elever er bortvist fra læreres egen undervisning, vil eleven befinne seg på skolens område og være skolens ansvar. Det må vurderes konkret ut fra bl.a. elevens oppførsel og alder om det er nødvendig å ha tilsyn med eleven i denne perioden.

En meget sterk reaksjon i videregående opplæring er at en elev kan bortvises fra resten av opplæringsåret. Det er ikke lenger adgang til å vedta at en elev mister retten til videregående opplæring. Rektor har ikke mulighet til å bortvise en elev resten av året. Slike vedtak må fattes av fylkeskommunen.

Meldeplikt til administrasjonen ved forsentkomming

Som en reaksjon på brudd på ordensreglementets regler om å møte presist, kan det innføres en ordning der læreren låser døren når timen begynner, og krever at elever som kommer for sent melder seg i administrasjonen. På bakgrunn av elevens forklaring vurderes det om eleven får anledning til å komme inn i timen. Dersom eleven ikke slipper inn i klasserommet, vil dette være å regne som en beslutning om bortvisning fra timen, som må følge reglene om bortvisning, se pkt. 9.2.

Andre reaksjoner på forsentkomming kan være

- gjensitting, se punkt 9.4
- møte mellom skole, elev og foreldre/foresatte

9.3 Skolebytte

Det kan være hensiktsmessig å nevne skolebytte som en sanksjon i ordensreglementet. Adgangen til i særlige tilfeller å flytte en elev til en annen skole, reguleres i opplæringsloven § 8-1. Det påpekes at opplæringsloven § 8-1 er en selvstendig hjemmel, som kan benyttes uavhengig av om skolebytte er nevnt i ordensreglementet eller ikke. En elev kan altså overføres til en annen skole f.eks. som et tiltak for å ivareta andre elevers rett til et godt skolemiljø etter kapittel 9 A, uten at dette står som en sanksjon i ordensreglementet.

Ikke sanksjoner

Skolebytte og nedsatt karakter i orden eller atferd vil vanligvis ikke være sanksjoner etter skolens ordensreglement, men det kan fortsatt være lurt å vise til dem i ordensreglementet.

9.4 Gjensitting

Gjensitting kan fastsettes som en sanksjon i ordensreglement. Hvor lenge en elev skal sitte igjen må stå i forhold til reglementsbruddet. Gjensittingen bør ha et faktisk formål, og ikke innebære at eleven f.eks. skal se i veggen i en time.

På en skole der elevene har lang reisevei og det er dårlige kommunikasjoner, vil gjensitting ofte være en mye vanskeligere sanksjon å gjennomføre enn i tettbygde strøk.

Det kan ikke brukes makt for å tvinge en elev til å sitte igjen etter timen. Dersom eleven nekter å sitte igjen kan dette imidlertid få ytterligere konsekvenser for eleven da andre sanksjoner må vurderes.

9.5 Nedsatt karakter i orden eller atferd

Når en elev vurderes i orden og i atferd, skal det foretas en helhetlig vurdering av eleven opp mot reglene i ordensreglementet over en lengre tidsperiode. Eleven og foreldre eller foresatte har rett på skriftlig varsel dersom det er fare for at eleven kan få nokså god (Ng) eller lite god (Lg) i orden eller i atferd, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-7. Dette er en annen vurdering enn spørsmålet om en sanksjon i et konkret tilfelle av brudd på ordensreglementet. Mange skoler benytter seg av et system med anmerkninger for enkeltbrudd på reglementet, både for å holde orden på helheten og gi elevene en advarsel.

Vanligvis skal ikke læreren ved fastsettelse av karakter i orden eller atferd legge avgjørende vekt på enkelthendelser. Unntaket er ved særlig klanderverdige eller grove enkelthendelser, f.eks. grov vold. Det bør derfor nevnes i ordensreglementet at nedsatt karakter i orden eller atferd også kan benyttes som en sanksjon. Det påpekes at en grov eller klanderverdig enkelthendelse kan få vekt i en samlet vurdering av karakteren, uten at den nedsatte karakteren nødvendigvis fremstår som en sanksjon kun for denne hendelsen.

Elevene plikter å møte til undervisningen. Gjentakende problemer med punktlighet, for eksempel gjentakende forsentkomming, kan føre til varsel om at ordenskarakteren kan bli nedsatt. Det påpekes at bakgrunnen for at elevene kommer for sent, vil være avgjørende for om fraværet kan få betydning for ordenskarakteren.

9.6 Midlertidig inndragning av gjenstander

Når ordensreglementet har regler om besittelse av farlige, uønskede eller ulovlige gjenstander, skal det fastsettes i ordensreglementet hvordan dette skal håndteres. Dette kan for eksempel være midlertidig inndragning av gjenstanden. Ulovlige gjenstander og ulovlige rusmidler, som f.eks. våpen og narkotika, skal overlates til politiet.

En mobiltelefon, sigaretter, snus e.l. kan inndras som en sanksjon for brudd på ordensreglementet, eller som et ordensmessig tiltak etter en advarsel, se punkt 8. Hvor lenge en mobiltelefon kan tas fra en elev må vurderes ut i fra hvor alvorlig og gjentagende bruddet på reglene er, og hvor skadelig for undervisning, ro og orden det vil være å gi telefonen tilbake. Varigheten må vurderes konkret. Langvarig inndragelse, for eksempel en hel dag, bør praktiseres med forsiktighet, men kan noen ganger være nødvendig.

Umyndige elever som får alkohol eller tobakk inndratt på skolen, har ikke rett til å få disse gjenstandene tilbake senere. Disse bør leveres til foreldre av hensyn til foreldreansvaret.

For ordens skyld nevner vi at det går et skille mellom midlertidig inndragning av gjenstander som er forbudt på skolen, og politiets og påtalemyndighetens mulighet til beslagleggelse for å sikre bevis for et straffbart forhold. Beslag er en midlertidig forføyning/rettsavgjørelse som innebærer at politiet kan sette seg i besittelse av ting.

9.7 Anmeldelse, etterforskning og bruk av fysisk makt

Utdanningsdirektoratet anbefaler at straffbare forhold som skjer på skolens område, meldes til politiet. For mindre alvorlige forhold må det tas en konkret vurdering av om anmeldelse er hensiktsmessig. Uavhengig av en anmeldelse, må skolen vurdere saken opp mot ordensreglementet og foreslå aktuelle hjelpetiltak der det er nødvendig.

Skolen eller læreren har ikke hjemmel til å utføre etterforskningsmessige tiltak eller utøve tvang. Etterforskningsmessige tiltak kan være f.eks. ransaking⁶, narkotikatesting og alkoholtesting⁷. Politiet eller andre som har hjemmel til dette i straffeprosessloven, må evt. kobles inn. Selv om skolen har en mistanke om f.eks. narkotikabruk, kan de ikke selv gå igjennom elevenes eiendeler.

Inntil videre skal det ikke foretas noen forbyggende aksjoner (uten spesifikk mistanke) der politiet og hunder skal sjekke elever for narkotika i skoletiden⁸.

Verken elever eller lærere kan bruke fysisk makt. Fysisk maktbruk vil kunne rammes av straffelovens bestemmelser, som straffelovens § 271 om kroppskrenkelse, eller straffelovens § 273 om kroppsskade. I forarbeidene til opplæringsloven vises det til at bestemmelsene om nødrett og nødverge i straffelovens § 47 og § 48 til en viss grad gir skolens personale mulighet til å bruke fysisk makt for å hindre at elever skader seg selv eller andre, eller skader eiendom.

Nødrett/nødverge kan f.eks. være å stoppe slåsskamper eller beskytte seg selv mot truende og voldelige elever. De ansatte kan i enkelte situasjoner ikke bare ha en rett, men også en plikt til å gripe inn i truende situasjoner ovenfor elever. Skolens ansatte har en plikt til å ha omsorg for elevene. I tillegg har de ansatte plikt til å gripe inn mot krenkelser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering dersom det er mulig, jf. opplæringsloven § 9 A-4. En slik plikt vil ikke oppstå dersom inngripen medfører fare for den ansattes egen helse.

⁶ Ransaking reguleres av straffeprosessloven (strpl.) § 192 (for private skap), strpl. § 193 (for skolegården) og strpl. § 202 (for gymsal, garderober e.l.).

⁷ Kroppslig undersøkelse reguleres av straffeprosessloven § 157.

⁸ Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet evaluerer for tiden om slike aksjoner kan gjennomføres eller ikke.

10. Saksbehandlingsregler ved bruk av sanksjoner eller innføring av tiltak

Det gis ikke uttømmende saksbehandlingsregler i opplæringsloven. Skolen/skoleeier må som forvaltningsorgan alltid forholde seg til de generelle saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven, enten det dreier seg om forskrifter, vedtak eller enkeltvedtak.

Før det blir tatt en avgjørelse om sanksjonering, for eksempel om bortvisning, skal eleven ha fått mulighet til å forklare seg muntlig overfor den som skal ta avgjørelsen, jf. opplæringsloven § 9 A-10. Hvor omstendelig dette skal foregå vil variere med alvorligheten av regelbruddet, men eleven skal uansett få muligheten til å fremme sin side av saken.

Sanksjoner for disiplin på skolen kan ikke stride mot barnets menneskeverd, jf. barnekonvensjonen artikkel 28 nr. 2.

De mest alvorlige sanksjonene for brudd på ordensreglementet vil være så bestemmende for elevens rettigheter eller plikter at det må fattes enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2, noe som krever skriftlighet, begrunnelse og klagerett.

I avgjørelsen av om det dreier seg om et enkeltvedtak eller ikke er det sentralt å vurdere hvor inngripende tiltaket eller sanksjonen er. Rektors bortvisning av en elev fra skolen vil kreve et enkeltvedtak. Avgjørelse om bortvisning av en elev for opptil to klokketimer skal på den annen side ikke regnes som et enkeltvedtak, jf. forvaltningsloven § 2⁹.

På grunn av det korte tidsperspektivet ved bortvisning må skolen vanligvis tillate muntlig klage på slike enkeltvedtak, for eksempel per tlf. Dette kan være nødvendig for å gi elever og foreldre en reell klagerett i bortvisningssaker. Skolen må da nedtegne klagen skriftlig, jf. forvaltningsloven § 32.

At en elev flyttes til en annen skole av hensyn til de andre elevene, vil være et tiltak etter opplæringsloven § 8-1 siste ledd, som er så inngripende at skoleeier må fatte et enkeltvedtak.

Statsforvalteren vil være klageinstans for enkeltvedtak i grunnskolen, jf. opplæringsloven § 15-2. I videregående opplæring vil fylkeskommunen ved fylkestinget være klageinstans, jf. forvaltningsloven § 28.

Det er viktig å opprettholde et godt samarbeid mellom skolen og hjemmet. Selv om en sanksjon ikke regnes som et enkeltvedtak, bør derfor skolen informere foreldre/foresatte om hendelsen og reaksjonen som har blitt brukt. Også ved innføring av tiltak begrunnet i opplæringen kan det være behov for å kontakte foreldre/foresatte.

Uansett er det viktig at skolen på en eller annen måte redegjør skriftlig for de sanksjoner eller tiltak de iverksetter, da skolen har en plikt til å dokumentere hva de gjør for å oppfylle aktivitetsplikten, jf. opplæringsloven § 9 A-4.

⁹ Prop.95 L (2009-2010) s. 43

Forord av kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen

Last ned forordet